

Efternavneskifter i Sverige

Af Birgit Eggert

Johan Hedberg: Perspektiv på efternavnsbyten. Motiv och mönster i ansökningar åren 1925–2015. 260 s. Uppsala: Uppsala universitet 2025. (Namn och samhälle 33). ISBN: 978-91-506-3079-4.

Namn och bygd 113 (2025), 169–182.

Birgit Eggert, The Name Research Archive, Department of Nordic Studies and Linguistics, University of Copenhagen: Surname changes in Sweden.

Abstract

In December 2024, Johan Hedberg defended his doctoral thesis in Scandinavian languages at Uppsala University. I had the honour of being the faculty opponent (external examiner) and the pleasure of reading the thesis and discussing it with the respondent (the author) at a public defence. This article is a revised version of my presentation and observations at the defence.

Keywords: Sweden, doctoral thesis, dissertation, onomastics, socio-onomastics, personal names, surnames, name change, surname change, name choice, name law, new surnames.

1 Indledning

I december 2024 forsvarede Johan Hedberg sin afhandling Perspektiv på efternavnsbyten. Motiv och mönster i ansökningar åren 1925–2015 ved Uppsala universitet. Forfatteren til denne anmeldelsesartikel havde æren af at være fakultetsopponent ved disputationen, og det følgende er en redigeret version af oppositionen ved disputationen den 18. december 2024.

I afsnit 2 nedenfor gives et referat af afhandlingen som nogenlunde afspejler det som blev fremført ved disputationen, mens afsnit 3 indeholder bearbejdede dele af de punkter fra selve oppositionen som er fundet egnede til formatet som anmeldelsesartikel.

Overordnet set er afhandlingen et solidt stykke forskning og et værdifuldt bidrag til personnavneforskningen i Sverige og Norden såvel som i et bredere internationalt perspektiv. Forskning i navneskifter og især i fænomenet efternavneforslag har hidtil ikke været fyldestgørende belyst, og nærværende

afhandling hjælper derfor betydeligt til udfyldelsen af dette desideratum i forskningen.

2 Sammenfatning af afhandlingen

2.1 Om afhandlingen og forskningsspørgsmålene

Afhandlingen er disponeret i 12 kapitler. Det første kapitel (s. 19–26) sætter rammen for undersøgelsen og beskriver grundlæggende forhold som terminologi og undersøgelsens formål og forskningsspørgsmål samt forskningsetiske spørgsmål. Derefter følger tre kapitler som omhandler de kontekster som er relevante for undersøgelsen med hensyn til samfundsforhold (s. 27–43), lovgivning (s. 44–74) og tidligere forskning (s. 75–91). Herefter kommer to kapitler som afdækker undersøgelsens teori (s. 92–105) samt en beskrivelse af data og metode (s. 106–125). Kapitel 7–11 indeholder afhandlingens egentlige undersøgelser med emnerne: hvorfor skifte efternavn? (s. 126–148), hvorfor skifte til lige dette navn? (s. 149–166), diskussion af tendenser i motiveringer over tid (s. 167–175), i hvilken udstrækning de navneskiftende søger et efternavnfællesskab (s. 176–191) og et blik på forskellige forhold med hensyn til efternavne valgt ved navneforslag, gennem navnebureauer eller egenproducerede nye efternavne (s. 192–208). I det tolvte og sidste kapitel findes undersøgelsens konklusioner og perspektiver (s. 209–222). Dertil er afhandlingen forsynet med et forord, et engelsk summary, en kilde- og litteraturfortegnelse samt fem bilag.

Grunden til at det overhovedet er relevant at undersøge efternavneskifter i Sverige, er at det spirende velfærdssamfund og den svenske patronymikonbrug i begyndelsen af 1900-tallet kolliderede uhensigtsmæssigt. Man fik brug for at kunne identificere de enkelte medborgere, men havde store problemer med dette, da rigtig mange mennesker bar de samme navne – hyppige fornavne og patronymer dannet til disse. Eksempelvis kunne pensioner blive udbetalt til de forkerte, og breve blev leveret forkert, fordi folk simpelthen hed det samme. Allerede i 1901 havde man med Släktnamnsförordningen blandt andet beskyttet efternavne som allerede var i brug i Sverige, så man ikke kunne tage dem ved et efternavneskifte, men kun få skiftede navn, og forordningen havde derfor ikke stor effekt i begyndelsen. I 1921 kom en fortegnelse med alle Sveriges efternavne (Sverges familjenamn 1920) som derved blev lettere at beskytte, og samme år kom den første udgivelse med statslige forslag til nye efternavne i form af Svensk namnbok 1921. De følgende årtier skiftede rigtig mange efternavn. I perioden 1902–2012 blev der godkendt omkring 247.000 ansøgninger, og mange ansøgninger gjaldt flere personer (s. 20), så det var en ret stor del af

Sveriges befolkning som var berørt af navneskifter i undersøgelsesperioden. Afhandlingen undersøger et udvalg af alle disse ansøgninger med det formål at besvare tre forskningsspørgsmål (s. 23–24):

- Hur motiveras de önskade namnbytena och valet av nytt namn?
Hur förändras detta över tid?
- I vilken utsträckning söker namnbyterna efternamnsgemenskap?
Hur förändras detta över tid?
- Hur förhåller sig de sökta namnen till statens och andra aktörers
namnförslag?
Hur förändras detta över tid?

Forskningsetisk er det udfordrende at arbejde med samtidige personnavne, og det betyder at navne og andre identificerbare oplysninger er anonymiserede gennem hele afhandlingen.

2.2 Historisk ramme

Den historiske ramme som præsenteres i afhandlingens kapitel 2–4, skitserer hvordan samfundet ændrede sig fra at være et jordbrugssamfund til at være et industrisamfund (s. 28 ff.). Uddannelsesmæssig kom der et generelt højere uddannelsesniveau efter skolereformen 1927 og senere en udvidelse af skolegang og gymnasieuddannelse (s. 29 f.). I forbindelse med bevægelsen fra landbrugssamfund til industrisamfund skete en urbanisering (s. 30 f.) som eksempelvis betød at man gik fra at der i 1920 boede 67 % af befolkningen på landet, til at der lidt efter år 2000 boede ca. 90 % af befolkningen i byområder. Dette skyldtes både massiv migration fra land til by internt i Sverige og arbejdskraftindvandring fra 1950'erne samt flygtningeindvandring fra 1970'erne (s. 31 f.). Immigrationen bidrog stærkt til globalisering og internationalisering af det svenske samfund, men det er en del af en international proces (s. 32). Dertil kommer at globaliseringen og den teknologiske udvikling har medført en nærmest revolutionerende udvikling i vores kommunikation, og med internettet og sociale medier eksponeres vores navne i dag på en helt anden måde end det var tilfældet i begyndelsen af 1900-tallet (s. 32).

Familiestrukturerne ændrede sig i undersøgelsesperioden. Fra 1900 og frem til omkring 1960 blev kernefamilien normen, hvor manden gik på arbejde og konen passede hjemmet og børnene. Efter 1960 begyndte flere og flere kvinder at arbejde uden for hjemmet hvilket var medvirkende til et fokus på ligestilling mellem kønnene. Mange lever i dag sammen uden at være gift, nogle bor alene med deres børn, og der findes omdannede familier med »dine, mine og vores børn«. Højere levealder og bedre muligheder for ikke at skulle flytte for at få arbejde, har givet mulighed for bedre relationer på tværs af gene-

rationer i familien (s. 35 f.). Forbedrede boligforhold og levevilkår gjorde at slægtsrelationerne var vigtige, men uden der var en økonomisk afhængighed (s. 36 f.). Fra 1960'erne skete der en stigende individualisering i samfundet (s. 37 f.), og samtidig forandredes tildaleskikken med det som i afhandlingen kaldes »du-reformen«, og med at man i mindre og mindre grad brugte efternavne, men hellere fornavnet (s. 38 ff.). Personnummeret indførtes i 1967, det afløste et ældre fødselsnummer, og nu kunne man identificere folk på nummeret. Derved blev navne mindre vigtige for statsadministrationens identifikation af enkeltpersoner.

Lovgivning om efternavne og efternavneskifter havde i begyndelsen af 1900-tallet forskellige bestemmelser som eksempelvis at navnene skulle være svensksprogede, de måtte ikke have afvigende stavemåder, og de måtte gerne dannes med ordbestanddele fra stednavne; først og fremmest ville man af med de meget hyppige *son*-navne (s. 44 ff.). I 1921 kom som nævnt den første navneforslagsbog, Svensk namnbok, med flere nye udgaver de efterfølgende årtier. Enkelte private navneforslagsbøger udkom også frem til omkring 1950 (s. 52 ff.). Dertil fandtes desuden frem til engang i 1970'erne navnebureauer som hjalp folk med ansøgningen, og som også kom med efternavneforslag (s. 58 ff.).

2.3 Afhandlingens teoretiske grundlag

Afhandlingens overordnede teoretiske ramme er socioonomastik og kan beskrives gennem dette citat (s. 92).

[...] mitt huvudsakliga kunskapsintresse i denna avhandling [är] människors förhållande till sina namn i ett socialt sammanhang. Det gör att den placerar sig inom det socioonomastiska forskningsfältet, vilket innebär sociolingvistiska studier av namn [...]. Sociolingvistiken undersöker faktiskt språkbruk i dess sociala kontext och jag betraktar användandet av namn, särskilt efternamn och byten av desamma, som manifestationer av språkbruk.

Navne er tæt forbundet med identitet, og i afhandlingen benyttes et konstruktivistisk syn hvor man kan ændre på sin identitet gennem sine handlinger, fx ved at skifte navn (s. 96 ff.). Når det gælder efternavne, er der oftest tale om en identitet man deler med andre. Der opereres således i afhandlingen med *primært efternavnefællesskab* 'man bærer det samme efternavn i en familie' og *sekundært efternavnefællesskab* fx 'man bærer et navn af samme type' (fælles sprog, etnicitet m.v.) eller 'navn fra tidligere generationer'.

Sprogets sociale betydning kan beskrives som indeksikalitet der handler om hvilke associationer sproget vækker i den kontekst det anvendes i. Indekser kan være klasse, køn, geografi og meget andet. Forskellige sproglige ressourcer giver forskellige associationer, og det kan udnyttes bevidst, fx gennem efternavne og efternavneskifte. Således skriver forfatteren (s. 103):

Min utgångspunkt är att de flesta namnbytare vill byta namn för att kommunicera något med sin omgivning och/eller med sig själva. När de gör detta använder de sig av de betydelser som efternamnet har i den samtid och kontext som ansökan om namnbyte görs i.

Udskiftning af efternavne sker således i sammenhæng med navnenes konnotationer eller indeksikaliteter.

2.4 Undersøgelsens data og metode

Undersøgelsens primære data kommer fra ansøgninger om efternavneskifte stillet til den svenske navnemyndighed. Der er altså tale om en kvantitativ undersøgelse, og i de kvantitative data, er der foretaget en nødvendig udvælgelse for at få antallet af ansøgninger ned på et overkommeligt niveau. Derfor er der foretaget fem nedslag i undersøgelsesperioden i årene 1925, 1945, 1965, 1985 og 2015 (s. 109). Man kunne også anmelde et efternavneskifte til folkebogføringsmyndigheden, men disse er ikke omfattet af undersøgelsen. Fra det antal der reduceres til i de fem nedslag, er der desuden frasorteret ansøgninger som ikke repræsenterer et egentligt navneskifte, men snarere en modificering af et eksisterende navn. Det har resulteret i at der totalt indgår 4.116 ansøgninger i undersøgelsen som er manuelt exciperet til en database. De kvantitative data er suppleret med en kvalitativ undersøgelse bestående af syv interviews med personer som har skiftet efternavn. Disse interviews blev lydoptaget og transskriberet; meddelelserne blev rekrutteret via Facebook.

Ansøgningernes motiveringer er inddelt i typer. Det påpeges i afhandlingen at det er de navneskiftendes egne udtrykkelige motiveringer som undersøges i afhandlingen, og som ligger til grund for inddelingen i motivationstyper (s. 116). Der er altså tale om en explorativ metode som afsøger materialets beskaffenhed og danner kategorier efter det. Det er ikke alle ansøgningerne som nævner motiveringen for navneskiftet, men nogle indeholder til gengæld flere. I alt er der 4.208 motiveringer som er kategoriseret i følgende kategorier (jf. tabel 5 s. 118).

- Varför byta namn?
Namnbytesskäl: föra namnet vidare; för barnens skull; praktiska problem; uppmuntran från andra; utlösande faktor; undvika namngemenskap; uppnå namngemenskap; känslomässiga skäl; övriga skäl.
- Varför byta till just detta namn?
Namnvalsgrund: namnet bärs inofficiellt; oförändrat ort- eller personnamn; släkt- eller familjeanknytning; tidigare buret namn
Namnbildningsgrund: ortnamnsgrund; annan namnbildningsgrund; estetiska orsaker

2.5 Undersøgelsens resultater

Præsentationen af afhandlingens resultater er ordnet efter de tre forsknings-spørgsmål. Det første spørgsmål, »Hur motiveras de önskade namnbytena och valet av nytt namn? Hur förändras detta över tid?«, besvares således først. Med hensyn til motivationer for ønsket om navneskifte og valget af det nye efternavn er der en række forskellige årsager som kan være koblet både til det efternavn man bærer, og til det efternavn man ønsker at ændre til, ofte optræder der flere årsager på en gang. Der er med andre ord et komplekst net af relaterede faktorer. Praktiske problemer er hyppigst, men aftagende gennem undersøgelsesperioden, og det er tydeligt at det er de hyppige *son*-navne man ønsker at komme af med i de tre første undersøgelsesår; det står for ca. 50 % af ansøgningerne i 1925, 1945 og 1965. Denne motivation er imidlertid ikke lige så tydelig i de to sidste undersøgelsesår, 1985 og 2015. De hyppige *son*-navne opfyldte i de tre første undersøgelsesår ganske enkelt ikke deres grundlæggende funktion som særskillende, men i 1985 og 2015 har indførelsen af personnumre og ændret tiltaleskik gjort dette problem mindre. Motivations-typen »utlösande faktor« steg i 1985 og blev den hyppigste motiveringstype i 2015. Navneskifter i sammenhæng med livsforandringer, fx skilsmisse og ændring i arbejdslivet, foretages for at få en overensstemmelse mellem den nye identitet og efternavnet. Efternavnet blev en ressource som kan bruges til at skabe eller forstærke identitetsforandringer i forbindelse med forandringer i livet. Motivationstypen »namnet bärs inofficiellt« falder gennem hele perioden fra 25,6 % i 1925 til 2,1 % i 2015. Det afspejler ifølge forfatteren fremvæksten af det moderne Sverige. Tidligere kunne man have et uofficielt navn som blev brugt i dagligdagen, mens man skrev sig med et andet, officielt navn. Denne praksis er der ikke plads til i det moderne samfund.

En grafisk oversigt over svaret på det andet forskningsspørgsmål, »I vilken utsträckning söker namnbyterna efternamnsgemenskap? Hur förändras detta över tid?«, kan ses i afhandlingens figur 13 (s. 183). Her fremgår det at der i forhold til det totale antal ansøgninger i de respektive undersøgelsesår var 50,8 % i 1925, 67,5 % i 1945, 58,8 % i 1965, 52,8 % i 1985 og 46,4 % i 2015 som ledte til efternavnefællesskab på primært niveau (dvs. inden for familien, jf. ovenfor). Det ser altså ud til at man i vid udstrækning har søgt navnefællesskab i den nære familie gennem hele undersøgelsesperioden selvom andelen er faldende. Der findes dog også nogen som ønsker at frigøre sig fra et fællesskab. Faldet i ønsket om navnefællesskab er komplekst. Navnefællesskab med »ursprungs-familien« (forældre og søskende) bliver mindre vigtig i løbet af undersøgelses-perioden, mens navnefællesskab med »egenfamilien« (partner og børn) som man selv danner som voksen, forbliver vigtig. Det ser således ud til at det bliver mindre vigtigt at bære fælles efternavn i den nære familie gennem undersø-

gelsesperioden, men det betyder stadig noget at bære samme navn som børn og partner. I slutningen af undersøgelsesperioden kommer der desuden flere eksempler på at efternavne bruges til at udtrykke individuel identitet.

Resultaterne af det tredje forskningsspørgsmål, »Hur förhåller sig de sökta namnen till statens och andra aktörers namnförslag? Hur förändras detta över tid?«, viser en stor anvendelse af nydannede efternavne, og at rigtig mange har søgt om flere nydannede efternavne i den samme ansøgning. I Sverige udkom Svensk namnbok i en række udgaver med efternavneforslag som man kunne anvende ved efternavneskifte. Den udkom første gang i 1921 og med nye udgaver i 1939, 1940, 1954 og 1964. Dertil er også bogen Svenska släktnamnsförslag fra 1979 undersøgt. Undersøgelsen viser en stor anvendelse af disse bøger i de to første undersøgelsesår hvor andelen af ansøgninger om navne fra bøgerne er 65,0 % i 1925 og 79,9 % i 1945. Herefter falder andelen af ansøgninger om navne fra navneforslagsbøgerne jævnt i de følgende undersøgelsesår til 35,8 % i 2015. For undersøgelsesåret 2015 var der tillige en såkaldt »navnegenerator« til rådighed. Her kunne man vælge nogle forled og nogle slutled hvorefter maskinen lavede en række kombinationer som efternavneforslag. Nogle af disse forslag kunne være sammenfaldende med forslag fra navnebøgerne, men i hvert fald 28,4 % af ansøgningerne i undersøgelsesåret 2015 indeholdt et eller flere navne hentet fra navnegeneratoren. Den tredje aktør i forhold til nydannede efternavne var forskellige navnebureauer som hjalp med ansøgninger om efternavneskifte. Navnebureauerne gjorde sig gældende i de tre første undersøgelsesår, men fandtes ikke under de to sidste. Bureauerne havde egne lister med efternavneforslag, men de benyttede også i en vis udstrækning statens forslag fra navneforslagsbøgerne. Den andel af ansøgningerne som gik via et navnebureau, var i 1925 16,4 %, i 1945 56,5 % og i 1965 12,7 %. Meget tyder således på at man i de første tre undersøgelsesår (1925, 1945 og 1965) kun i lav grad selv skabte de navne man ønskede at skifte til, mens det var i en langt højere grad i de to sidste undersøgelsesår (1985 og 2015).

2.6 Afhandlingens teoretiske bidrag

Ud over selve undersøgelsens resultater bidrager afhandlingen også med nogle teoretiske betragtninger. Eksempelvis præsenteres et indeksikalsk felt for efternavne i Sverige (s. 216 ff.), og efternavnevalg kan ifølge dette signalere (= indeksere) tradition eller modernitet samt samhörighed eller afstandtagen, og derigennem kollektiv eller individuel identitet. Et navneskifte er altså et sprogligt udtryksmiddel der kan ændre de konnotationer som gennem navnet giver navnebæreren identitet. Forfatteren giver også et bud på hvordan efternavneforslag og efternavne som er taget på baggrund af sådanne forslag, passer ind i Thorsten Anderssons navngivningsmodel (se fx Andersson 2019). Et

interessant diskussionspunkt her er at efternavneforslag strengt taget ikke er navne før de har en navnebærer, og dette fører til at forfatteren forslår en tilføjelse til Anderssons model som gælder potentielle navne.

3 Opposition

En opposition skal være en kritisk granskning og prøvning hvor styrker og svagheder lægges frem. Den kritiske tilgang betyder at der lægges mere vægt på de ting som er bemærkelsesværdige, end det positive. Uanset nedenstående punkter er afhandlingen veldisponeret og velskreven. Den indeholder utrolig meget information hvilket illustrerer hvor komplekse navnespørgsmål kan være. Den ret lange indføring i den samfundsmæssige kontekst og udvikling er nødvendig da den er afgørende for forklaringen af det der foregår i forhold til navne og navneskifter.

I en afhandling som denne er der foretaget rigtig mange valg. Det er nødvendigt for at det overhovedet skal kunne lade sig gøre at gennemføre undersøgelsen. Hvert valg har betydning for resultatet, og andre forskere havde sandsynligvis valgt lidt anderledes end forfatteren har gjort her, men resultaterne er overbevisende, nyskabende og meget relevante til beskrivelsen af 1900-tallets og nutidens samfund.

3.1 Forskningsetik

Det kræver særlige forskningsetiske krav at forske i moderne personnavne. Man skal ikke kun forholde sig til generelle forskningsetiske spørgsmål, men også til lovgivning om blandt andet personoplysninger. Det fortælles (s. 24) at projektet er godkendt af etikprøvningsmyndigheden. Det er godt at man på trods af ret strenge restriktioner alligevel kan lave undersøgelser af moderne personnavne. Som forfatteren skriver, er det i samfundets interesse at der forskes i moderne personnavne, blandt andet for at kunne vurdere hvordan myndighederne forvalter og tolker navnelovgivningen (s. 221).

Der er foretaget nogle valg i forhold til hvilke variable som er medtaget i databasen over de navneskifteansøgninger som ligger til grund for undersøgelsen. Det anføres at der i databasen er indført oplysninger som er af vigtighed for afhandlingens forskningsspørgsmål (s. 111). Det drejer sig om hvilke navne som ønskes, antal personer i ansøgningen og deres slægtsforhold, samt andre eventuelle oplysninger som for eksempel motivation af navneskiftet. Det anføres også hvilke data der ikke er inddateret i databasen, og her nævnes fornavne, alder, køn og erhverv, og det er også undladt at notere selve efternavnet i nogle få tilfælde (ca. 4–5 %) hvor særlige forhold kunne give anledning til

en eventuel identifikation af individer. Der berøres enkelte forhold som kunne have været interessante at se på med disse variabler, men der argumenteres også for at eksempelvis alder på alle personer i ansøgningerne ville blive for omfattende, samt at disse oplysninger i en eventuel kombination kunne blive etisk problematiske. Valgene om de udeladte data giver god mening i den foreliggende undersøgelse, men der kunne godt være reflekteret mere over hvilke konsekvenser disse valg – eller vilkår, som det jo nok snarere er – har haft for undersøgelsen. Hvad ville man kunne have undersøgt hvis det var muligt at inkludere disse data i databasen?

En tanke som opstod gennem læsningen af afhandlingen og i forbindelse med tankerne omkring indeksikalitet i efternavne, var at man måske ser disse indeksikaliteter tydeligere gennem kategoriseringerne af motivationerne når disse ikke bliver »forstyrret« af læserens egne indekseringer af navnene hvis de var blevet nævnt. Man får måske et »renere« billede af motivationerne og holdningerne fra dem der ønskede navneskifterne, når man ikke forstyrres af sine egne konnotationer til de faktiske navne.

3.2 Interviewundersøgelsen

Den kvantitative undersøgelse af ansøgninger om efternavneskifter i de fem undersøgelsesår er som nævnt suppleret med en mindre, kvalitativ undersøgelse bestående af syv interviews med folk som har skiftet efternavn. Det har stor værdi for afhandlingen at de kvantitative data suppleres med kvalitative interviews, da det jo kan give nogle meget mere nuancerede oplysninger end skriftlige ansøgninger. De interviewede kan eksempelvis fortælle hvordan omgivelserne reagerede på navneskiftet, og det er jo informationer som ansøgningerne ikke kan give.

I sociolingvistiske undersøgelser er der ofte ikke ret mange meddelere, men hvis vi ser ansøgerne i de skriftlige ansøgninger i nærværende undersøgelse som meddelere, er der faktisk en ganske stor mængde. Dog er syv interviews i det lys meget lidt hvilket også kommenteres i afhandlingen (s. 114). Det er naturligvis meget tidskrævende at lave interviews og behandle dem til sin forskning, men det fremgår ikke helt klart hvorfor det lige er syv interviews. Der kan være en hel række af praktiske årsager til dette, men formentlig ingen faglige årsager. Lidt refleksioner om dette havde været interessant, især fordi få meddelere som nævnt er en tilbagevendende problemstilling for mange sociolingvistiske undersøgelser med kvalitative data.

3.3 Motivationer for efternavneskifter

Et navnevalg som er påvirket af lovgivning, er ikke et frit valg. Dertil kommer at når love og bestemmelser skal udformes, bliver det som regel gjort af embedsmænd, jurister og politikere og ikke af sprogvidenskabsfolk (s. 45). Som forfatteren anfører, er man altså nødt til at gøre et valg inden for de lovgivningsmæssige muligheder. De svenske myndigheders navneplanlægning var ved 1900-tallets begyndelse påvirket af den tids efternavnebestand. De efternavne som blev brugt på den tid var opstået i de foregående århundreder, og disse navne var med til at danne et billede af hvordan et svensk efternavn så ud (s. 47). Dertil kom en offentlig debat i dagspressen om hvad passende efternavne dengang var. Motivationer for efternavneskifte kunne således påvirkes af mange forskellige faktorer.

I afhandlingen lyder det (s. 130): »Ansökningarna tyder inte på att personer med de vanligaste efternamnen önskade namnbyte på grund av att namnen var för vanliga i landet som helhet.« Her vil jeg stille mig undrende overfor hvor meget den enkelte navnebærer eller familie var påvirket af navnebestanden som helhed. Næppe alle har tjekket lister og bøger over landets efternavne, og den almindelige svensker har formentlig ikke haft noget stort overblik over hele landets efternavnebestand. Om man har været påvirket af den offentlige debat har vel afhængt af hvor man boede, og hvilke dele af pressen man havde adgang til. Det er altså svært at vide præcist hvilken påvirkning der har været på folk, og hvilke ydre påvirkninger der var på deres efternavnevalg.

I undersøgelsen er der kun taget hensyn til de motiveringer som er nævnt i ansøgningerne, og at disse motiveringer er rigtige (s. 122):

Min utgångspunkt är att motiveringarna som anges i ansökningarna är riktiga. Det huvudsakliga stödet för ett sådant antagande finns i det faktum att mängder av personer, oberoende av varandra, återger liknande typer av motiveringar i sina ansökningar, i vissa fall under en period på 90 år.

Det er naturligvis et meget fornuftigt udgangspunkt at benytte de faktiske oplysninger i undersøgelsens data. Men kan man være sikker på at alle de – virkeligt mange – personer som skiftede navn i Sverige i undersøgelsesperioden, havde helt uafhængige motiveringer som helt tilfældigt var ensartede? Med det antal ansøgninger der faktisk var tale om gennem mere end hundrede år, kan folk så ikke godt have talt sammen og søgt gode råd hos hinanden?

Spørgsmålet er om der kan have været skjulte motiver som ikke kommer frem med den anvendte undersøgelsesmetode. Her tænkes især på navnevalg som er udtryk for en stræben opad i samfundet. Man kunne godt forestille sig at et sådant motiv ville være tabubelagt og ikke fremstå eksplicit i en navneskifteansøgning. Forfatteren er inde på dette og nævner at det er et motiv som ofte er fremhævet i tidligere forskning, men at det ikke er noget som de

navneskiftende har udtrykt tydeligt hverken i de undersøgte ansøgninger eller interviews (s. 210–211). Afhandlingens metode kan ikke afsløre dette da det ville kræve oplysninger om sociale forhold som eksempelvis erhverv og uddannelse, der – som nævnt ovenfor – ikke er variabler der er anvendt i undersøgelsen. For at kunne undersøge dette forhold kræves en anden undersøgelse end den nærværende, og til en sådan undersøgelse bør det også defineres hvad man egentlig mener med »en social strävan uppåt« (s. 210). Gælder det navnevalg der giver indekseringer som ligger på et andet socialt niveau end navnebæreren befinder sig på, eller er det en tilpasning af efternavnet til indekseringer som passer til det sociale niveau en person har bevæget sig hen til? Er det en stræben opad hvis man ønsker et efternavn som man ikke deler med hundredetusindvis af andre svenskere? Og er det stræben opad at foretrække et navn som signalerer modernitet? Er navnevalg som middel til social positionering (jf. Aldrin 2011) udtryk for at stræbe opad? Jeg har ikke undersøgt vidt og bredt om sådanne definitionsovervejelser skulle være foretaget af andre, men meget tyder på at der ligger et definitionsarbejde som nok ikke er helt så enkelt som det kunne lyde.

Forfatteren nævner desuden omkring inddelingen i motiveringskategorier at der er valgt at benytte den samme kategorisering i alle undersøgningssårene, selv om alle årene ikke er fuldstændigt jävnförbare på grund af skiftende navnelovgivning (s. 124). En særskilt kategorisering for hvert enkelt undersøgelsesår, havde måske været mere præcis når det gælder de enkelte år, men jeg mener helt klart at der er truffet det rigtige valg, når et af formålene med undersøgelsen er at se på hvordan motiverne for efternavneskifter ændrede sig over tid. I den sammenhæng er eventuelle tomme kategorier absolut en vigtig del af resultatet.

3.4 Navnefællesskaber og kønsforskelle

I delundersøgelsen om navnefællesskab viser resultaterne at en stræben efter navnefællesskab med sine søskende var mindre i 1925 end i 1945. Det forklares helt rimeligt som en konsekvens af at mange som skiftede navn i 1925, var født i en tid hvor det ikke var almindeligt at have samme efternavn i en familie (s. 191). Frem til 1963 var det reglen i forbindelse med ægteskab at kvinden og børnene fik mandens efternavn og derfor pr. automatik havde navnefællesskab inden for egenfamilien. Derfor kunne det have været interessant med nogle betragtninger om køn når det gælder navnefællesskab med søskende. Kunne gifte kvinder overhovedet opnå dette før 1963? Det kunne også være interessant at have fået mere at vide om kønsfordeling i forhold til hvem der indsendte ansøgningerne, og de personer som navneskifterne gjaldt.

3.5 Leksikon, onomastikon og indeksikalitet

I afhandlingens kapitel 5.1 om navneteori diskuteres grænsen mellem leksikon og onomastikon. Denne grænse er relevant at diskutere i forbindelse med forhold som navnevalg, navnedannelse og navngivning fordi det har betydning for den indeksikalitet et navn kan give. Det forklares (s. 95) at navne som kun har materiale fra onomastikonet, har en høj grad af navnekarakter, mens navne som har en stærkere kobling til leksikonet, måske har en mindre grad af navnekarakter. Der refereres til Staffan Nyström (2016 s. 40) som mener at jo tættere forbindelse et navn har med leksikonet jo mere leksikalsk betydning får det. Det vil sige at når man hører et navn som har en modsvarighed i leksikonet (fx navnet *Bjørn* over for appellativet *bjørn*), så aktiveres både leksikon og onomastikon selvom den ene eller den anden kan have forskellig dominans fra tilfælde til tilfælde. Jeg er slet ikke uenig i dette, men jeg mener at der er en dimension mere. Dominansen af henholdsvis leksikon og onomastikon afhænger også af hvor etableret et navn er. Jeg tror ikke at ældgamle mandnavne som *Sten*, *Karl* og *Bjørn* aktiverer leksikon og den leksikalske betydning i samme grad som nyere (danske) fornavne som *Sne*, *Ærteblomst* og *Mynte*. Noget tyder endda på at man – i hvert fald i forbindelse med fornavne – i dag ønsker en tættere tilknytning til leksikon i navngivningen (jf. fx Eggert 2025).

Disse spørgsmål knytter i min optik an til navnenes indeksikalisering. Et sammenfald mellem leksikon og onomastikon kan bidrage til en indeksering, mens et navn som kun knytter sig til onomastikon står anderledes (svagere?) i forhold til indekseringer. Men uanset navnenes kobling til leksikon og onomastikon er forfatterens opstilling af et indeksikalt felt for efternavne i Sverige (s. 216) meget interessant og kunne sandsynligvis med fordel udvikles så det også omfattede for- og mellemnavne, samt eventuelt enkeltpersoners samlede navneprofil (fulde navn).

4 Afslutning

Afhandlingen er, som nævnt ovenfor, veldisponeret og har en kapitelinddeling med overskuelig underinddeling. Det er værdifuldt for læsbarheden af en omfattende forskningsundersøgelse som den foreliggende. Hvert kapitel er indledt med et lille illustrerende citat som viser forfatterens engagement og giver motivation for læseren. Man kunne godt undvære de mange fodnoter, 89 i alt, som ofte forstyrrer læsningen. En stor del af dem kunne nemt indarbejdes i brødteksten. En lille forkortelsesliste kunne også have været godt, da enkelte forkortelser bruges langt efter de er introduceret hvor man som læser ikke læn-

gere umiddelbart afkoder dem (fx PRV = Patent- og registreringsverket, MT = motivationstyper). Men det er naturligvis småting i det store billede.

Bogen er skrevet i et godt og ukompliceret sprog som – også for en dansker – er let at følge, og med utrolig få slåfejl og lignende. Det er en virkelig god afhandling som giver nye indsigter i dynamikken omkring efternavneskifter i Sverige og interessante nye teoretiske bidrag, begge dele med en relevans som strækker sig langt ud over Sveriges grænser.

Referencer

- Aldrin, Emilia, 2011: Namnval som social handling. Val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007–2009. Uppsala. (Namn och samhälle 24.)
- Andersson, Thorsten, 2019: Till frågan om onomastikonets uppbyggnad. I: NoB 107. S. 7–15.
- Eggert, Birgit, 2025: Kvantitativ personnavneforskning. Navnevalg som indikator for klimabevidsthed. I: KLIMA i litteratur, sprog og medier (kapitel 9). Red. af Sune Auken, Helle Kannik Haastrup & Søren Beck Nielsen. København. S. 121–132.
- Släktnamnsförordningen 1901 = SFS 1901:125. Förordning angående antagande af släktnamn; gifven Stockholms slott den 5 december 1901. Stockholm.
- Svensk namnbok 1921. Till vägledning vid val av nya släktnamn. Enligt nådigt uppdrag utarbetad av därtill förordnade sakkunnige. Uppsala.
- Svensk namnbok 1939. Till vägledning vid val av nya släktnamn. Stockholm. (Statens Offentliga Utredningar 1939:4.)
- Svensk namnbok 1940. På offentligt uppdrag utarbetad till vägledning vid val av nya släktnamn av Jöran Sahlgren. Stockholm. (Statens Offentliga Utredningar 1940:10.)
- Svensk namnbok 1954. Utarbetad av 1952 års släktnamnskommitté. Stockholm. (Statens Offentliga Utredningar 1954:1.)
- Svensk namnbok 1964. Utarbetad av 1962 års släktnamnskommitté. Stockholm. (Statens Offentliga Utredningar 1964:14.)
- Svenska släktnamnsförslag 1979. Namnbok utgiven av Patent- och registreringsverket, Namnsektionen. Stockholm.
- Sverges familjenamn 1920. Förteckning enligt nådigt uppdrag utarbetad av därtill förordnade sakkunnige. 1921. Stockholm.

Summary

Surname changes in Sweden

By Birgit Eggert

In December 2024, Johan Hedberg defended his thesis *Perspectives on Surname Changes. Motives and Patterns in Applications from 1925 to 2015* at Uppsala University (my translation of the title; an English title is not found in the thesis). The author

of this review article had the honour of being the faculty opponent at the defence, and the article is an edited version of the opposition at the defence on 18 December 2024.

The central focus of the thesis is the way individuals perceive their surnames in relation to their social environment, situating the study within the field of socio-onomastics. The author has undertaken a quantitative analysis of 4,116 applications for surname changes submitted between 1925 and 2015, complemented by seven qualitative interviews with individuals who have changed their names. One of the key findings concerns the motivations underlying surname creation, which reveal distinct shifts over the course of the study period. In 1925 and 1945, the majority of applicants cited connections with specific geographical locations as the basis for their chosen names. In later decades, however, the reasons became more varied and complex. To clarify the diverse developments in the surname changes over time, it is helpful to consider two levels of collective identity within the family. Initially, individuals belong to what may be termed their original family, and later, as adults, they may establish their own family unit. The data suggest a declining tendency to maintain surname continuity within the original family, whereas for some, it remains important to establish and preserve a shared surname within their own family. Swedish individuals seeking name changes in the early to mid-20th century appear to have been less inclined to create entirely new surnames than those in the latter part of the century. This trend may also reflect a growing desire to express individual identity, as opposed to collective affiliation.

Overall, this thesis represents a robust and well-executed piece of research, offering a valuable contribution to the study of personal names in Sweden, the wider Nordic region and within an international context. The topic of name changes – particularly the phenomenon of surname suggestions – has received limited scholarly attention to date, and this study makes a significant contribution towards addressing that gap. The theoretical framework proposed in the thesis suggests that linguistic features acquire social meaning through their use. The surname change applications analysed in this study clearly demonstrate that surnames function as linguistic markers imbued with social significance. In sum, this is a compelling and insightful thesis that sheds new light on the dynamics of surname changes in Sweden. It offers original theoretical contributions with relevance that extends well beyond national borders, enriching the broader field of socio-onomastic research.